

Gecumuleerde loonkosten

Een betere maatstaf voor de arbeidsintensiteit van bedrijfsklassen

DRS. W.G.A. GEEL*

In de discussie over de meest geschikte economische politiek speelt het onderscheid tussen arbeidsintensieve en kapitaalintensieve bedrijven een belangrijke rol. Niet ten onrechte, omdat een algemene loonkostenmatiging verschillende effecten heeft op de twee soorten bedrijven. In dit artikel stelt de auteur dat het onderscheid weliswaar relevant is, maar dat van gecumuleerde en niet van de veel gebruikte enkelvoudige loonkostenaandelen moet worden uitgegaan. Er kunnen immers grote verschillen optreden tussen het oorspronkelijke en het gecumuleerde loonaandeel indien intermediaire leveringen zeer arbeidsintensief zijn. Met behulp van CBS-gegevens berekent de auteur de gecumuleerde loonkostenaandelen voor de Nederlandse bedrijfsklassen. Hij concludeert dat de „kapitaalintensieve“ exporterende bedrijven een gecumuleerde loonkostenquote hebben die hoger is dan de macro-economische quote. Dat duidt erop dat ook deze bedrijven baat hebben bij een algemene loonkostenverlaging.

Inleiding

Vermindering van de werkgeversbijdragen aan de sociale verzekering wordt algemeen gezien als een bruikbaar middel om de loonkosten te verlagen. Sommigen menen echter dat een differentieerbare verlaging nuttig zou zijn om langs die weg bepaalde bedrijfsklassen en ondernemingen extra steun te bieden¹⁾, terwijl anderen menen dat bedrijven in de exportsector er relatief nadelig af zouden komen wegens hun hoge arbeidsproductiviteit.

In het eerste geval wordt alleen gekeken naar de eigen loonkosten, zonder rekening te houden met de in intermediaire leveringen en in de afschrijvingen reeds begrepen loonkosten. En wat de arbeidsproductiviteit betreft, deze lijkt een nogal onbevredigende maatstaf om de invloed van werkgeversbijdragen op de loonkosten te beoordelen. Bovendien kijkt men dan ook weer alleen naar de eigen geleverde arbeidsjaren, zonder rekening te houden met de in de afschrijvingen en de intermediaire leveringen begrepen arbeid. Door deze beperking tot de eigen loonkosten wordt tevens een discrepantie in de hand gewerkt tussen micro- en macro-economische benaderingen (partieel versus simultaan).

Het probleem ligt in het vinden van een betrouwbare maatstaf om te beoordelen of bedrijfsklassen en ondernemingen arbeidsdan wel kapitaalintensief zijn. Gebruikelijk is de horizontale beschouwing, waarbij loonkosten in bedrijfstakken en in de individuele ondernemingen daarbinnen met elkaar worden vergeleken. Bij de verticale beschouwing volgt men het gebeuren in de bedrijfskolom tot het eindprodukt.

In dit artikel worden ter verkrijging van een betrouwbare maatstaf voor arbeids- dan wel kapitaalintensiviteit de beide zienswijzen min of meer gecombineerd door berekening van gecumuleerde loonkosten. Deze kunnen tevens dienen ter vergelijking met een eerder op 47% als gemiddelde voor 1980 en 1981 berekende macro-economische loonkostenquote²⁾. Door het CBS worden weliswaar gecumuleerde primaire kosten gepubliceerd³⁾, doch daarbij wordt geen rekening gehouden met de in „afschrijvingen“ begrepen loonkosten, noch met het bedrag aan toegerekende lonen van zelfstandigen in „overige inkomens“. In dit artikel is hiermede wel rekening gehouden om zodoende een volledige cumulering te bereiken⁴⁾. De achtergrond van de hier gepresenteerde exercities is dat de gecumuleerde

loonkosten zowel micro- als macro-economisch een betere basis vormen voor de berekening van de gevolgen van loonkostenverlaging. Zij geven daardoor meer houvast in de discussie over het verlagen van de prijs van de arbeid dan de gangbare benaderingen. De auteur hoopt daarmee zijn steentje bij te dragen aan de oplossing van het werkloosheidsprobleem.

Berekeningen

De basisgegevens zijn geput uit de door het CBS gepubliceerde input-outputtabel 1979⁵⁾. Enkele aanpassingen waren daarbij noodzakelijk:

* De auteur is gepensioneerd leraar en oud-ondernemer. Hij dankt prof. dr. S.K. Kuipers voor zijn mentorschap en hulp bij de totstandkoming van dit artikel.

1) Onder andere: H. Deleecq, De financieringswijze van de sociale zekerheid en haar weerslag op de tewerkstelling, *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, jg. XXV, nr. 2, februari 1983, blz. 308 – 322; L. van Heden, Herfinanciering van de sociale zekerheid via de toegevoegde waarde, *Maandschrift Economie*, jg. 46, 1982, blz. 412 – 425; R.J.A. Muffels en C.J.A. Maas, De heffing van sociale lasten op grondslag van de toegevoegde waarde, *Sociaal Maandblad Arbeid*, jg. 30, nr. 1, januari 1979, blz. 24 – 35.

2) W.G.A. Geel, De BTW als instrument van het economisch beleid *Maandschrift Economie*, jg. 46, nr. 7/8, 1982, blz. 322 – 337 (tabel 1).

3) CBS, *De produktiestructuur van de Nederlandse volkshuishouding*, deel X, input-outputtabellen en input-outputcoëfficiënten 1979, 's-Gravenhage, 1983, tabel 8.

4) Dit is ook gedaan bij een in 1933 gepubliceerd onderzoek van het CBS naar de invloed van loon op de kostprijs in opdracht van de toenmalige Hoge Raad van de Arbeid: voor de beloning van zelfstandigen werd een bepaald bedrag vastgesteld en voor het aandeel van loon(kosten) in de afschrijvingen werd 6/10 aangenomen. De opdracht was tweeledig:

a. de omvang van het arbeidsloon in diverse producten vast te stellen om te weten waar het werkgelegenheidsbeleid het meeste effect zou hebben;

b. hetzelfde na te gaan over verscheidene jaren om te weten waar en hoeveel arbeid door kapitaal was vervangen.

O. Bakker, *Onderzoek naar de invloed van loon op de kostprijs*, deel II (nijverheidsproducten), CBS, 's-Gravenhage, 1933.

5) CBS, op.cit., 1983, tabel 1.

- ten eerste is in de post „overige inkomens” (regel 66) mede begrepen het toegerekend loon van zelfstandigen. Gelukkig zijn door het CBS de kerninkomens – zijnde hun voorname inkomensbestanddeel – per bedrijfsklasse berekend 6). Het nieuwste jaar waarover dit het geval is, is 1979, zodat ook voor de input-outputtabel het jaar 1979 is gekozen. De kerninkomens kunnen opgedeeld worden in toegerekend loon en economisch resultaat (winst of verlies). Het aandeel van het netto economisch resultaat is relatief klein en voor 1979 werd dit te verwaarlozen klein geacht. Daarom zijn de kerninkomens in dit artikel in omvang gelijkgesteld aan het toegerekend loon;
- ten tweede is het „overige inkomen” van bedrijfsklasse nr. 24, de aardolie-industrie inclusief aardolie en -gaswinning, abnormaal hoog in verband met het aandeel van de overheid. Dit aandeel kan worden aangemerkt als een soort royalty en daarom lijkt het niet arbitrair om dat aandeel als toelevering door de „burgelijke overheid”, bedrijfsklasse nr. 50, te beschouwen zoals dit ook bij pacht of huur zou geschieden. Daar de bedrijfsklasse nr. 24, „aardolie-industrie” ook de raffinage enz. omvat, is het winstpercentage (vóór belasting) van de gehele bedrijfsklasse geschat op 6% van de produktiewaarde (factorkosten) 7). De rest van de „overige inkomens” is opgevat als toelevering van bedrijfsklasse nr. 50, „burgerlijke overheid”;
- ten derde zijn de produktiewaarden in de input-outputtabel

berekend op basis van het verbruik. Daarom zijn deze teruggerekend tot produktiewaarden tegen factorkosten door bijtelling van de prijsverlagende subsidies en vermindering met de indirecte belastingen;

- ten vierde is de rentemarge banken (regel 67) van bedrijfsklasse nr. 46, „bankwezen”, bij de produktiewaarde van deze bedrijfsklasse geteld, wat een meer acceptabel loonkosten-aandeel oplevert (40,6% tegen anders bijna 300%).

Daar dit artikel aansluit op een eerder ontwikkeld exportscenario 8), werden de berekeningen in principe beperkt tot bedrijfsklassen met een aandeel in de Nederlandse export van ten minste 1%. De bedrijfsklassen nr. 20, „hout- en meubelindustrie” en nr. 39, „bouwnijverheid en installatiebedrijven” werden echter in de berekeningen betrokken als voorbeelden van producenten voor de binnenlandse markt. Tabel 1 geeft de plaats in de volkshuishouding van deze bedrijfsklassen weer.

De werkwijze was als volgt: in de eerste plaats zijn de kerninkomens van zelfstandigen per bedrijfsklasse verhoogd met het voor die bedrijfsklasse geldende percentage werkgeversbijdragen sociale verzekering (regel 65). De oorspronkelijke loonkosten (eerste orde) van een bedrijfsklasse bestaan dan uit: „lonen en salarissen” (regel 64) plus sociale lasten (regel 65) plus kerninkomens zelfstandigen, verhoogd met sociale lasten.

In de tweede plaats is ervan afgezien de gecumuleerde loonkosten te berekenen via vermenigvuldiging van de matrix (B) van de primaire-kostencoëfficiënten met de matrix van de gecumuleerde-inputcoëfficiënten $(I - A)^{-1}$, de z.g. Leontief-inverse. Hierin is matrix A de matrix van de oorspronkelijke inputcoëfficiënten voor het intermediaire verbruik 9). Iedere toeleverende bedrijfsklasse heeft zelf ook weer intermediair verbruik, zodat achter het intermediaire verbruik van de eerste orde een intermediair verbruik van de tweede orde ligt en daarachter één van de derde orde enz. Dit levert de matrices A^2 , A^3 enz. Doordat een bedrijfsklasse zelf weer levert aan de toeleverende bedrijfsklassen is voor één gulden finale produktie niet alleen nodig de produktie van de finale produkten zelf (nulde-orde-effect, voorgesteld door de eenheidsmatrix $A^0 \equiv I$) maar ook de produktie voor het intermediaire verbruik van 1e t/m i-de orde, derhalve $I + A + A^2 + A^3 \dots + A^i = (I - A)^{-1}$. In al deze orden van intermediair verbruik zijn loonkosten begrepen. In plaats van matrixvermenigvuldiging is een benadering in twee stappen gevolgd, die in dit artikel neerkomt op het vaststellen van de gecumuleerde loonkosten in de finale produktie (produktiewaarde) t/m de derde orde 10). Dit levert een nauwkeurigheid op van ongeveer 2% (1%-punt bij een aandeel van 50%).

In de eerste stap werden de gecumuleerde loonkosten (incl. sociale lasten) die zijn begrepen in het totaal aan intermediaire leveringen (regel 59), gesteld op 48%. Houdt men namelijk bij de door het CBS gepubliceerde gecumuleerde primaire kosten in de totale bestedingen (= produktiewaarde) 11) rekening met 55% gecumuleerde loonkosten in de afschrijvingen en met het toegerekend loon (incl. sociale lasten) van zelfstandigen in „overige inkomens” (28,3% hiervan), dan komt het gecumuleerde en tevens macro-economische loonkosten-aandeel voor 1979 op 47,62% of afgerond op 48%. In de afschrijvingen werden de gecumuleerde loonkosten (incl. sociale lasten) gesteld op 55%. Berekent men namelijk de gecumuleerde loonkosten voor de bedrijfsklassen „machine-industrie” en „bouwnijverheid etc.” 12), rekening houdend

Tabel 1. Positie van bedrijfsklassen in de volkshuishouding, 1979

Nr. Bedrijfsklasse	Exportwaarde in procenten van de eigen produktiewaarde	Exportwaarde in procenten van de totale exportwaarde	Produktiewaarde in procenten van de totale produktiewaarde
1 Land-, tuin- en bosbouw	22,9	3,90	4,4
4 Slachterijen en vleeswarenindustrie	45,4	3,37	1,9
5 Zuivel- en melkproduktenindustrie	51,5	2,89	1,5
10 Cacao-, chocolade- en suikerverwerkende industrie	69,8	1,15	0,4
11 Margarine-, zetmeel- en overige voedingsmiddelenindustrie	35,7	2,25	1,6
17 Textielindustrie (overige) (excl. katoen-, wol- en tricotage-industrie)	60,4	1,10	0,5
18 Kledingindustrie	59,9	1,10	0,5
24 Aardolie-industrie, incl. aardolie- en gaswinning	55,7	15,9	7,4
25 Chemische basisindustrie	74,4	10,88	3,8
26 Chemische eindproduktenindustrie	55,0	1,96	0,9
27 Rubber- en kunststofverwerkende industrie	44,4	1,16	0,6
29 Basis metaalindustrie	71,5	4,06	1,5
30 Metaalproduktenindustrie	26,6	2,01	2,0
31 Machine-industrie	59,3	4,39	1,9
32 Elektrotechnische industrie	69,8	7,71	2,9
33 Auto-industrie	63,3	1,82	0,7
34 Transportindustrie (overige)	52,2	2,21	1,1
35 Instrumenten-, optische en overige industrie	58,8	1,13	0,5
40 Groothandel en detailhandel	20,4	8,35	10,7
43 Zee- en luchtvaart	77,9	4,20	1,4
45 Communicatiebedrijven	34,6	3,83	1,2
20. Hout- en meubelindustrie	14,3	0,46	0,8
39. Bouwnijverheid en installatiebedrijven	2,5	0,84	8,7

6) Hoofdafdeling Statistiek van inkomen en consumptie, Aantal en inkomen van zelfstandigen naar bedrijfsklassen, 1979, brief d.d. 6-1-1984, CBS, Heerlen.

7) Voor Unilever was het percentage volgens het jaarverslag 1979 5,9.

8) W.G.A. Geel, op.cit., par. 1 en 2.

9) Zie CBS, op.cit., 1983, tabel 6.

10) Zie voor een uiteenzetting met rekenvoorbeelden: R. Harthoorn, *Een praktische handleiding bij de input-outputanalyse van het CBS*, CBS, Voorburg, 1 november 1980.

11) CBS, op.cit., 1983, tabel 9.

12) CBS, op.cit., 1983, tabel 8.

met 60% loonkosten in de afschrijvingen, dan vindt men resp. 53,4% en 57,0%, of gemiddeld (afgerond) 55%.

De loonkosten per bedrijfsklasse bestaan derhalve uit:

- betaalde lonen en salarissen plus sociale lasten;
- eventueel kerninkomen zelfstandigen plus opslag voor sociale lasten;
- 48% van de intermediaire leveringen;
- 55% van de afschrijvingen.

In de tweede stap werden de in de eerste stap gevonden gecumuleerde loonkosten per bedrijfsklasse gebruikt om de gecumuleerde loonkosten in elke afzonderlijke intermediaire levering te berekenen. In de tweede stap bestaan de loonkosten dus uit:

- betaalde lonen en salarissen plus sociale lasten;
- eventueel kerninkomen zelfstandigen plus opslag voor sociale lasten;

Tabel 2. Loonkosten- en importquote per bedrijfsklasse in procenten van de eigen produktiewaarde (tegen factorkosten), 1979

Nr.	Bedrijfsklasse	Betaald loon + inkomen zelfstandigen inclusief sociale lasten	Gecumuleerde loonkosten		Gecumuleerde importquote c
			eerste stap	tweede stap	
		1	2	3	4
1	Land-, tuin- en bosbouw	31,4	59,4	53,2 ^a	31,3
4	Slachterijen en vleeswarenindustrie	8,6	49,2	57,7	27,4
5	Zuivel- en melkproduktenindustrie	9,8	49,8	57,5	30,0
10	Cacao-, chocolade- en suikerverwerkende industrie	17,7	27,1	27,8	65,6
11	Margarine-, zetmeel- en overige voedingsmiddelenindustrie	10,9	30,8	30,0	61,6
17	Textielindustrie, exclusief wol-, katoen- en tricotage-industrie	21,7	39,1	39,7	54,9
18	Kledingindustrie	25,9	37,9	37,7	59,0
24	Aardolie-industrie (incl. aardolie- en gaswinning)	2,5 ^b	33,5	33,5	52,5
25	Chemische basisindustrie	14,3	38,0	36,6	54,3
26	Chemische eindproduktenindustrie	28,4	48,3	50,4	41,0
27	Rubber- en kunststofverwerkende industrie	29,8	46,9	47,8	45,2
29	Basis metaalindustrie	21,0	37,9	38,1	50,8
30	Metaalproduktenindustrie	36,4	54,2	55,7	36,2
31	Machine-industrie	36,2	52,4	54,5	34,9
32	Elektrotechnische industrie	33,6	43,9	44,9	42,9
33	Auto-industrie	24,1	42,0	42,7	51,7
34	Transportindustrie (overige)	35,0	51,2	53,0	42,2
35	Instrumenten-, optische en overige industrie	27,5	45,9	47,9	33,7
40	Groothandel en detailhandel	50,5	65,8	68,9	12,0
43	Zee- en luchtvaart	26,7	44,3	45,7	43,0
45	Communicatiebedrijven	43,7	69,4	70,3	4,4
20	Hout- en meubelindustrie	33,4	53,4	55,4	39,2
39	Bouwnijverheid en installatiebedrijven	37,4	59,0	62,9	24,7

a) Daling van eerste naar tweede benadering doordat 30% van de produktiewaarde bestaat uit toelevering door de graanverwerkende industrie met slechts 20% gecumuleerde loonkosten.

b) Exclusief overheid.

c) Bron: CBS, op.cit., 1983, tabel 8.

- som van de in de eerste stap gevonden gecumuleerde loonkosten in de afzonderlijke intermediaire leveringen van de toeleverende bedrijfsklassen;
- 55% van de afschrijvingen.

In tabel 2 zijn de resultaten van de eerste en van de tweede stap weergegeven in de kolommen 2 en 3. Kolom 1 geeft de loonkosten van de eerste orde (betaalde loonkosten plus kerninkomens zelfstandigen, inclusief sociale lasten). Bovendien is in kolom 4 de gecumuleerde importquote opgevoerd, d.w.z. de door het buitenland toegevoegde waarde, geplaatst tegenover de binnenlandse gecumuleerde loonkosten, per bedrijfsklasse. Met nadruk moge nog op het volgende worden gewezen: zouden in de import van een bedrijfsklasse (bij voorbeeld de textiel- en/of kledingindustrie) goederen of diensten van Nederlandse oorsprong zijn verwerkt, dan betekent dit voor deze bedrijfsklasse een overeenkomstig hogere gecumuleerde loonkostenquote.

Voorlopige interpretatie

Het gecumuleerde loonkostenaandeel (kolom 3) blijkt nu niet alleen hoger, maar zelfs *zeer belangrijk hoger* te zijn dan het oorspronkelijke (eigen) loonkostenaandeel (kolom 1). Voor typische exportbedrijven als de chemische eindproduktenindustrie, de machine-industrie en de elektrotechnische industrie, benevens de zee- en luchtvaart, zijn de gecumuleerde loonkostenquoten slechts bij uitzondering iets lager, maar in het algemeen hoger dan de macro-economische loonkostenquote van 47% (van de produktiewaarde) 13).

Tevens valt op dat indien de gecumuleerde loonkostenquote van een bedrijfsklasse onder 40% ligt, de gecumuleerde importquote steeds meer en meestal ruim meer dan 50% bedraagt. Anders gezegd, naarmate de gecumuleerde importquote hoger is, is de gecumuleerde loonkostenquote lager.

Thans blijken de vleeswaren- en de zuivelindustrie met een oorspronkelijke (eigen) loonkostenquote van resp. 8,6% en 9,8% volgens de hier gehanteerde maatstaf van gecumuleerde loonkostenquoten van resp. 57,7% en 57,5% niet kapitaalintensief, maar juist arbeidsintensief te zijn. Het wel zeer grote verschil tussen de oorspronkelijke en gecumuleerde loonkostenquoten wordt veroorzaakt door het hoge aandeel in de produktiewaarde van de intermediaire leveringen (resp. 83% en 80%).

Ook kapitaalintensieve bedrijfsklassen blijken nu in belangrijke mate en nauwelijks minder dan de andere te profiteren van een loonkostenverlaging. Zelfs voor een zo kapitaalintensieve bedrijfsklasse als de chemische basisindustrie (nr. 25) met een oorspronkelijke loonkostenquote van 14,3% blijkt de gecumuleerde loonkostenquote ruim 36% te bedragen. Dit betekent een tweeëneuhalf maal groter profijt van een loonkostenverlaging dan de oorspronkelijke loonkostenquote doet voorkomen.

Om ten slotte de geschiktheid van de arbeidsproductiviteit als maatstaf voor het beoordelen van het profijt van een loonkostenverlaging te kunnen vaststellen, zijn in tabel 3 voor een aantal bedrijfsklassen met veel export de gecumuleerde loonkostenquote en de arbeidsproductiviteit, d.i. de toegevoegde waarde per werknemer 14), naast elkaar gezet.

Vergelijkt men de kledingindustrie (nr. 18) met de basis metaalindustrie (nr. 29) dan blijkt de arbeidsproductiviteit minder dan de helft te zijn van die van de laatste. Maar aangezien de gecumuleerde loonkostenquote voor beide gelijk is, zullen zij ook een gelijk profijt trekken van een loonkostenverlaging. Ziet men vervolgens naar de machine-industrie (nr. 31), dan blijkt de arbeidsproductiviteit precies tussen die van bedrijfsklassen nrs. 18 en 29 in te liggen. Maar de gecumuleerde loonkostenquote is bijna 50% hoger dan van deze beide bedrijfsklassen, zodat de machine-industrie ca. anderhalf maal zoveel profijt zal hebben van een loonkostenverlaging.

13) Zie noot 2.

14) CBS, *Samenvattend overzicht van de industrie 1978 - 1980*, tabel 1, blz. 16/17, kolom 22.

Tabel 3. Gecumuleerde loonkosten en arbeidsproductiviteit, 1979

Nr.	Bedrijfsklasse	Gecumuleerde loonkosten quote in procenten van de produktiewaarde	Arbeidsproductiviteit x f. 1.000	Aandeel in totale export in procenten
18	Kledingindustrie	37,7	30,7	1,10
27	Rubber- en kunststofverwerkende industrie	47,8	50,7	1,16
29	Basis metaalindustrie	38,1	73,9	4,06
30	Metaalproducten-industrie	55,7	47,5	2,01
31	Machine-industrie	54,5	51,7	4,39
32	Elektrotechnische industrie	44,9	56,1	7,71
Totale industrie			56,6	

Voor de beoordeling van het effect van een loonkostenverlaging is de arbeidsproductiviteit – de per werknemer toegevoegde waarde – kennelijk niet bruikbaar. Voor een dergelijke beoordeling kan men zich beter oriënteren op de gecumuleerde loonkostenquote in de produktiewaarde.

De onderlinge verschillen in gecumuleerde loonkostenquote zijn weliswaar nog vrij groot (laagste 27,8% voor nr. 10 en hoogste 70,3% voor nr. 45), maar aanmerkelijk geringer dan bij de oorspronkelijke loonkostenquote (laagste – excl. aardolie-industrie – 8,6% voor nr. 4 en hoogste 50,5% voor nr. 40). Bovendien hebben de bedrijfsklassen met de laagste gecumuleerde loonkostenquoten, nrs. 10 en 11, zeer hoge gecumuleerde importquoten van resp. 65,6% en 61,6%. Zij zijn derhalve niet zo zeer „kapitaalintensief” als wel „importintensief”.

In verband hiermede is nagegaan welk deel van de gecumuleerde loonkosten besloten is in de afschrijvingen. Uit de CBS-cijfers 15) blijkt dit voor de nrs. 10 en 11 resp. 2,5 en 2,8%-punt te bedragen: derhalve een relatief klein deel. Voor nrs. 1, 5, 24, 25 en 29 bedroeg dit deel resp. 4,9, 5,3, 1,6, 5,6 en 5,1%-punt, voor nrs. 43 en 45 resp. 8,4 en 8,3%-punt en voor de overige nrs. tussen 2,5 en 4,5%-punt (bij voorbeeld voor nrs. 31 en 32 resp. 2,7 en 2,6%-punt). Hieruit blijkt tevens dat het aandeel van de afschrijvingen in de produktiewaarde evenmin een bruikbare maatstaf oplevert voor de mate van kapitaal- dan wel arbeidsintensiteit van een bedrijfsklasse (of onderneming).

Bestluit

Getracht is aan te tonen dat de gecumuleerde loonkostenquote in de produktiewaarde 16) een bruikbare maatstaf is voor kapitaal- dan wel arbeidsintensiteit van een bedrijfsklasse of onderneming, mits rekening wordt gehouden met de gecumuleerde importquote. Bedrijfsklassen (en ondernemingen) met gecumuleerde importquoten van ca. 50% of hoger zouden tot een afzonderlijke sector kunnen worden gerekend, omdat de importkosten voor hen zwaarder wegen dan de loonkosten.

Gesteld kan worden dat de gecumuleerde loonkostenquote in de produktiewaarde de basis dient te vormen voor de vaststelling en berekening van de gevolgen van een loonkostenverlaging (c.q. -verhoging). Niet alleen macro-economisch maar ook micro-economisch, want in beide gevallen geldt: produktiewaarde = gecumuleerde loonkosten + gecumuleerde importwaarde + rente, incl. winst.

In de simultane analyse is de waarde van de grond- en hulpstoffen (intermediaire leveringen) opgedeeld over de drie grootheden aan de rechterkant van het gelijkteken. In de macro-economische analyse gebeurt dit impliciet, maar in de gebruikelijke partiële analyse in de micro-economie met de kostenfunctie: totale kosten = arbeidskosten + kapitaalkosten blijven de grond- en hulpstoffen buiten beschouwing 17).

Voor de grote meerderheid van onze belangrijkste exporterende bedrijfsklassen, met gezamenlijk ca. 50% van onze totale exportwaarde (excl. aardolie- en basisindustriën en excl. „importintensieve” bedrijfsklassen) bedraagt de gecumuleerde

loonkostenquote rond 50% (45 – 70%) van de produktiewaarde. In tabel 4 zijn de cijfers nog eens samengevat.

Tabel 4. Belangrijkste exporterende bedrijfsklassen, 1979

Nr.	Bedrijfsklasse	Exportwaarde in procenten van de totale exportwaarde	Gecumuleerde loonkostenquote in procenten van de produktiewaarde
1	Land-, tuin- en bosbouw	3,90	53,2
4	Vleeswarenindustrie	3,37	57,7
5	Zuivelindustrie	2,89	57,5
26	Chemische eindproducten-industrie	1,96	50,4
27	Rubber- en kunststofverwerkende industrie	1,16	47,8
30	Metaalproductenindustrie	2,01	55,7
31	Machine-industrie	4,39	54,5
32	Elektrotechnische industrie	7,71	44,9
34	Transportindustrie (overige)	2,21	53,0
35	Instrumenten-, optische en overige industrie	1,13	47,9
40	Groothandel en detailhandel	8,35	68,9
43	Zee- en luchtvaart	4,20	45,7
45	Communicatiebedrijven	3,83	70,3

Op grond van deze cijfers zou bij een loonkostenverlaging de keuze niet op een differentiële, maar zonder bezwaar op een „algemene” loonkostenverlaging kunnen vallen. Voor iedere procent loonkostenverlaging zullen dan voor vrijwel alle ondernemingen de produktiekosten met rond 0,5% dalen. Ook voor de overheid zou dit een flinke besparing op de salarispost betekenen.

Wanneer bedacht wordt dat voor 1984 de door werkgevers te betalen premies volksverzekeringen AAW, AWBZ en AKW samen 14,3% van de loonsom bedragen bij een plafond van f. 62.850, hetgeen neerkomt op bijna 10% van de totale loonkosten (bij 28% opslag voor sociale lasten), dan betekent verschuiving van de heffing van produktiehuishoudingen naar gezinshuishoudingen in de vorm van een verhoging van de BTW, een produktiekostenverlaging met ca. 5%. Door heffing via een verbruikersbelasting als de BTW, die ook over import moet worden betaald, maar bij export wordt gerestitueerd, wordt het tevens onaantrekkelijk om werkzaamheden in het buitenland te laten verrichten om op loonkosten te besparen. Door dit alles zal de produktie en daarmee de werkgelegenheid worden bevorderd. Een dergelijk beleid mag niet als protectie worden aangemerkt, omdat overeenkomstig handelen door het buitenland alleen maar in ons voordeel zou zijn door de daling van de importprijzen.

Loonkostenverlaging door verlaging van de sociale lasten voor werkgevers, gecombineerd met een verhoging van de BTW ten einde de operatie budgettair neutraal te laten verlopen, heeft ten voordeel dat zowel de kool als de geit kunnen worden gespaard: de lasten van de werkgevers worden verlicht zonder de inkomsten van de werknemers aan te tasten, ook reëel niet omdat het consumptieprijsniveau er in beginsel niet door hoeft te veranderen.

W.G.A. Geel

15) CBS, op.cit., tabel 8.

16) Uiteraard is de produktiewaarde hier relevant en niet de toegevoegde waarde. Immers, de gecumuleerde loonkostenquote in de (netto) toegevoegde waarde is niets anders dan de arbeidsinkomensquote, die wel een maatstaf is voor de inkomensverdeling, maar niet voor de kapitaal- dan wel arbeidsintensiteit.

17) Overeenkomstige overwegingen gelden bij de formulering van de produktiefunctie.